

Zeytinburnu İlçesi'nde Lise Son Sınıfta Öğrenim Gören Öğrencilerin Organ Nakli ve Bağışına Yönelik Bilgi Düzeyleri ve Tutumlarına Bilgilendirmenin Etkisi

Level of Knowledge and Attitudes Regarding Organ Donation and Transplantation in High School Students in the Zeytinburnu District of Istanbul

Merve Tarhan¹, Levent Dalar², Hüseyin Yıldırımoglu¹, Adnan Sayar³, Sedat Altın¹

¹Yedikule Göğüs Hastalıkları ve Göğüs Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Organ Nakil Koordinasyon Ünitesi, İstanbul, Türkiye

²Yedikule Göğüs Hastalıkları ve Göğüs Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Solunum Yoğun Bakım Ünitesi, İstanbul, Türkiye

³Yedikule Göğüs Hastalıkları ve Göğüs Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, 4. Göğüs Cerrahisi Kliniği, İstanbul, Türkiye

Özet

Amaç: Geleceğe ışık tutan gençlerin organ bağıışı ile ilgili olumlu tutum geliştirmeleri onları ileride birer organ bağıışıcısı haline getirerek organ yetersizliğinin önüne geçecektir. Bu çalışma İstanbul ili Zeytinburnu İlçesi'nde öğrenim gören lise son sınıf öğrencilerinin organ bağıışı ve nakli konusundaki bilgi düzeyleri ve tutumlarına bilgilendirmenin etkisini belirlemek amacıyla tanımlayıcı olarak yapıldı.

Gereç ve Yöntemler: Zeytinburnu İlçesi'nde 2010-2011 eğitim-öğretim yılında lise son sınıfta öğrenim gören öğrencilerden 2000'i organ bağıışı ve nakli konusunda bilgilendirildi. Bilgilendirme öncesinde ve sonrasında anketi tam ve doğru dolduran 845 öğrenci çalışma kapsamına alındı. Anketin birinci bölümü 7 tanımlayıcı özellikten, ikinci bölümü 3 dikkat sorusundan, üçüncü bölümü 20 bilgi sorusundan ve dördüncü bölümü 10 tutum sorusundan oluşmakta idi. Sonuçların analizi sayı, yüzde, Mc Nemar testi, Wilcoxon işaretli sıra testi ve t-testi kullanılarak gerçekleştirildi.

Bulgular: Öğrencilerin %58,3'ü bilgilendirme öncesi organ bağıışı ve nakli hakkında bilgi sahibi olduğunu belirtirken, bilgilendirme sonrası bu oran %84'e yükseldi (p<0,001). Bilgilendirme öncesi en fazla televizyon yayınlarını (%37,9), bilgilendirme sonrası ise en fazla sağlık personellerini (%44,9) bilgi kaynağı olarak gösterdiler. Bilgilendirme öncesinde %61,2'si organ bağıışını ve naklini onayladığını belirtirken, bilgilendirme sonrasında bu oran %81,1'e yükseldi (p<0,001). Öğrencilerin organ bağıışı ve nakline yönelik bilgi ve tutum sorularından bilgilendirme öncesi ve sonrası aldıkları puan ortalamaları arasında istatistiksel anlamlı fark saptandı (p<0,001).

Sonuç: Yarının organ bekleyen hastaları ya da donörleri olacak gençlerin, organ bağıışı ve nakli hakkındaki bilgi kaynakları yetersizdir. Bir kişinin organ bağıışı ve nakli hakkında bilgi sahibi olması, çevresindekileri bilgilendirmesi, olumlu bir tutum geliştirmesi ve organ bağıışında bulunması demektir. Hem görsel medya hem de okul bilgilendirmeleri ile gençlerin bu konuya olan farkındalıkları artırılmalıdır. (Yoğun Bakım Derg 2012; 3: 27-35)

Anahtar sözcükler: Beyin ölümu, bilgilendirme, lise öğrencileri, organ bağıışı, organ nakli, tutum

Geliř Tarihi: 02.06.2012

Kabul Tarihi: 14.07.2012

Abstract

Aim: Young people, as future adults, must have a good knowledge about organ donation and transplantation. Organ shortage can be prevented by giving information on order to develop positive attitudes among young people. The aim of this descriptive study was to determine the role of information about organ transplantation and donation in final-year high school students in the Zeytinburnu district of Istanbul, and to assess their knowledge and attitudes on the subject.

Material and Methods: In 2010-2011 academic year, 2,000 senior high school students in the Zeytinburnu district were informed about organ donation and transplantation; 845 of these students filled out the survey before and after receiving the information and were included in the study. A questionnaire was administered to 1,022 students before receiving information and to 845 students after receiving information. The first part of the questionnaire consisted of seven questions related to descriptive characteristics, the second part three questions dedicated to measure attention, the third part 20 questions measuring the knowledge about the subject and the fourth part 10 questions about attitudes. The McNemar test, Wilcoxon signed rank test and t-test were used to analyze the results.

Results: Only 58.3% of the non-informed students stated that they had information about organ donation and transplantation, but this rate increased to 84% after being informed about the subject within the framework of this study (p<0.001). Although television was the most frequent source of information mentioned by the non-informed respondents (37.9%), among the informed students, the most frequent source of information mentioned was healthcare professionals (44.9%). Before being informed, 61.2% of the students stated that they were in favor of organ donation and transplantation and this rate increased to 81.1% after being informed (p<0.001). The differences between the pre-and post-information scores on the level of knowledge and student attitudes toward organ transplantation and donation were statistically significant (p<0.001).

Conclusion: Young people may be future organ donors or future patients awaiting organ transplantation, but their sources of information about organ transplantation and donation are inadequate. Being informed about organ donation and transplantation is the first step in developing a positive attitude regarding organ donation. Both visual media and information programs at school should be used to increase the awareness of young people on this subject. (Yoğun Bakım Derg 2012; 3: 27-35)

Key words: Attitudes, brain death, giving information, high school student, organ donation, organ transplantation

Received: 02.06.2012

Accepted: 14.07.2012

Giriş

Son yıllarda organ ve doku nakli alanında cerrahi yöntemlerin gelişmesi, immunsupresif, antimikrobiyal, antiviral tedavi yöntemlerinin kullanılması, tedarik ve ameliyat süreçlerinde zamanın daha etkin kullanımı bütün dünyada daha fazla sayıda hastanın organ ve doku naklinden yararlanmasına ve bu imkânlarla daha kolay ulaşabilmesine sebep olmuştur. Ancak bu durum tüm dünyada organ açlığını daha da arttırmış, dolayısıyla organ bağışının önemi bir kez daha güncellenmiştir (1, 2).

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de önemli bir sağlık sorunu olan organ nakli için gerekli ancak yetersiz sayıdaki organ bağışını arttırmak için halkın bilgilendirilmesi ve organ bağışının sağlanması gerektiği ortadadır. İnsanların yaşadığı toplumun sosyokültürel özellikleri dikkate alınarak, organ bağışı konusunda bilinçlendirmeyi sağlayacak eğitim planlanmalıdır. Toplumsal bilincin yaratılmasının en iyi yolu okullarda eğitim verilmesidir (3, 4).

Türkiye'nin de içinde bulunduğu birçok ülkede, bir vatandaş organ bağışlama kararını ilk olarak ehliyet alırken vermektedir. Bu karar organ bağışı hakkında bilgi sahibi olmayanlar ve aileleriyle bu konu hakkında konuşmayanlar için zor olabilir (5). Toplumun geleceğini temsil eden gençlerin fikirleri, aile üyeleri ve arkadaşları üzerinde direkt etkiye sahiptir. Bu nedenle gençlerin bu konudaki olumlu tavrı sadece kişisel bir tavır değil aynı zamanda aile üyelerinden birinin beyin ölümü durumunda organ bağışı için belirleyici bir faktördür (6). Dolayısıyla yarının hastaları ve donörleri olacak günümüz gençlerinin görüşleri bugüne ışık tutaaktır. Bu noktadan yola çıkarak, çalışma İstanbul ili Zeytinburnu İlçesi'nde öğrenim gören lise son sınıf öğrencilerinin organ bağışı ve nakli konusundaki bilgi düzeyleri ve tutumlarına bilgilendirmenin etkisini belirlemek amacıyla tanımlayıcı olarak yapıldı.

Gereç ve Yöntemler

Bilgilendirme Materyali

Yedikule Göğüs Hastalıkları ve Göğüs Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nin transplantasyon koordinatörleri tarafından Zeytinburnu İlçesi'ndeki lise son sınıf öğrencilerine organ bağışı, organ nakli ve beyin ölümü hakkında 1 saatlik bilgilendirme yapıldı. Bilgilendirmenin amacı, bilinçlendirme faaliyetleri ile öğrencilerin organ bağışı konusuna olan farkındalıklarını arttırmaktır. Bilgilendirme; Türkiye'de organ bağışı yetersizliği, beyin ölümü kavramı, organ bağışı ve naklinin Türkiye ve diğer ülkelerdeki yasal süreci, Türkiye'de nakli yapılan organlar, dini çekinceler ve korkular konularından oluşmakta idi.

Katılımcılar

Zeytinburnu İlçesi'nde 2010-2011 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören 3002 lise son sınıf öğrencisinden 2000'ine bilgilendirme yapıldı. Bilgilendirme öncesinde ve sonrasında anketi tam ve doğru dolduran 845 öğrenci çalışma kapsamına alındı. Yaş ortalaması 17,84±0,6 (17-20 yaşları arasında) idi.

Veri Toplama Araçları

Çalışmanın verileri, yanıtlanması 10 dakika süren bir anket formu ile bilgilendirme öncesinde ve sonrasında toplandı. Anket formu dört bölümden oluşmakta idi. Anketin ilk bölümünde öğrenim gördüğü lise türü, yaş, cinsiyet, anne ve baba eğitim durumları, organ bağışında bulunan ve organ bekleyen ya da nakil yapılan yakını var olma durumu ile ilgili tanımlayıcı sorular öğrenciler tarafından yanıtlandı. İkinci bölümde, organ bağışı hakkındaki genel görüş, organ bağışı ve nakli hakkında bilgi edinme durumu ve bilgi edindiği kaynaklarla ilgili bu konuya olan dikkatini ölçen

3 soru yanıtlandı. Üçüncü bölüm evet, hayır ve bilmiyorum şeklinde cevaplanan 20 bilgi sorusundan oluşmaktaydı. Dördüncü bölüm 5'li Likert tipinde cevaplanan 10 tutum sorusundan oluşmakta idi. En olumlu tutum 5 puan en olumsuz tutum 1 puan olarak değerlendirildi. Tutum sorularından, en az 10 en fazla 50 puan alınabilmekte ve puanların artması organ bağışı ve nakline yönelik tutumlarının olumlu yönde arttığı şeklinde yorumlanmaktadır. Sonuçların analizi sayı, yüzde, McNemar testi, Wilcoxon işaretli sıra testi ve t-testi kullanılarak gerçekleştirildi. Bu çalışma Sağlık Bakanlığı Yedikule Göğüs Hastalıkları ve Göğüs Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi etik kurulu tarafından onandı. Zeytinburnu İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nden öğrencilere verilen bilgilendirme için izin alındı.

Bulgular

Çalışma kapsamına alınan 845 öğrencinin %55'inin 18 yaş grubunda, %54,6'sının kız, %41,1'inin meslek lisesinde öğrenim gördüğü, %62,5'inin annesinin ve %56,6'sının babasının ilköğretim mezunu olduğu görüldü. %9,8'i organ bağışında bulunan bir arkadaşı ya da akrabası olduğunu belirtirken, %9'u organ nakli yapılan ya da organ bekleyen bir akraba ya da arkadaşı olduğunu belirtti (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin tanımlayıcı özellikleri

	n	%
Lise Türleri		
Düz Lise	234	27,7
Meslek Lisesi	347	41,1
Anadolu Lisesi	176	20,8
İmam Hatip Lisesi	88	10,4
Yaş Grupları		
17	272	32,2
18	465	55
19	96	11,4
20	12	1,4
Cinsiyet		
Kız	461	54,6
Erkek	384	45,4
Anne Eğitim Durumu		
Okur-yazar değil	76	9
İlköğretim Mezunu	528	62,5
Lise Mezunu	182	21,5
Üniversite Mezunu	59	7
Baba Eğitim Durumu		
Okur-yazar değil	21	2,5
İlköğretim Mezunu	478	56,6
Lise Mezunu	243	28,8
Üniversite Mezunu	103	12,2
Organ bağışında bulunan arkadaşınız ya da akrabanız var mı?		
Evet	83	9,8
Hayır	762	90,2
Organ nakli yapılan ya da organ bekleyen arkadaşınız ya da akrabanız var mı?		
Evet	76	9
Hayır	769	91
n: Birey Sayısı, %: Yüzdeler Dağılımı		

Öğrencilerin %58,3'ü bilgilendirme öncesi organ bağışı ve nakli hakkında bilgi sahibi olduğunu belirtirken, bilgilendirme sonrası bu oran %84'e yükseldi ($p<0,001$). Bilgilendirme öncesi en fazla televizyon yayınlarını (%37,9), bilgilendirme sonrası ise en fazla sağlık personellerini (%44,9) bilgi kaynağı olarak gösterdiler. Bilgilendirme öncesinde %61,2'si organ bağışı ve naklini onaylıyorken bilgilendirme sonrasında bu oran %81,1 idi ve aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamlıydı ($p<0,001$) (Tablo 2).

"Organ nakilleri konusundaki en büyük engel organ bağışının yetersiz oluşudur." sorusuna %77,9'u bilgilendirme öncesi doğru yanıtlarken bilgilendirme sonrası bu oran 86,9 idi ve aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamlıydı. ($p<0,01$). "Kalp atımı yapay yollarla sürdürülse bile beyin fonksiyonu durmuşsa beyin ölümü gerçekleşir" bilgi sorusuna %56,8'i bilgilendirme öncesi doğru yanıtlarken bilgilendirme sonrası bu oran %88 idi ve aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamlıydı ($p<0,001$) (Tablo 3).

Tablo 2. Öğrencilerin bilgilendirme öncesinde ve sonrasında organ bağışı ve nakline dikkatine yönelik sorularına verdikleri yanıtlar

Bilgilendirme Sonrası											
Organ Bağışı Ve Nakli Hakkında Genel Görüş											
		Onaylıyorum		Kararsızım		Onaylamıyorum		Toplam		McNemar testi değeri	p değeri
		n	%	n	%	n	%	n	%		
Onaylıyorum		452	53,5	51	6	14	1,7	517	61,2	95,020	<0,001*
Kararsızım		191	22,6	50	5,9	17	2	258	30,5		
Onaylamıyorum		42	5	18	2,1	10	1,2	70	8,3		
Toplam		685	81,1	119	14,1	41	4,9	845	100		
Organ Bağışı Ve Nakli Hakkında Bilgi Edinme Durumu											
				Bilgi Edinenler		Bilgi Edinmeyenler		Toplam		McNemar testi değeri	p değeri
				n	%	n	%	n	%		
Bilgi Edinenler				422	49,9	71	8,4	493	58,3	92,231	<0,001*
Bilgi Edinmeyenler				289	34,2	63	7,5	352	41,7		
Toplam				711	84,1	134	15,9	845	100		
Bilgi Edinilen Kaynaklar											
Televizyon		Bilgi Edinmeyenler		Bilgi Kaynağı Gösterenler		Bilgi Kaynağı Göstermeyenler		Toplam		McNemar testi değeri	p değeri
		n	%	n	%	n	%	n	%		
Bilgi Edinmeyenler		61	7,2	105	12,4	186	22	352	41,7	182,783	<0,001*
Bilgi Kaynağı Gösterenler		51	6	137	16,2	132	15,6	320	37,9		
Bilgi Kaynağı Göstermeyenler		22	2,6	52	6,2	99	11,7	173	20,5		
Toplam		134	15,9	294	34,8	417	49,3	845	100		
İnternet		Bilgi Edinmeyenler		Bilgi Kaynağı Gösterenler		Bilgi Kaynağı Göstermeyenler		Toplam		McNemar testi değeri	p değeri
		n	%	n	%	n	%	n	%		
Bilgi Edinmeyenler		61	7,2	80	9,5	211	25	352	41,7	140,742	<0,001*
Bilgi Kaynağı Gösterenler		32	6	48	5,7	97	11,5	177	20,9		
Bilgi Kaynağı Göstermeyenler		41	2,6	67	7,9	208	24,6	316	37,4		
Toplam		134	15,9	195	23,1	516	61,1	845	100		
Eğitim		Bilgi Edinmeyenler		Bilgi Kaynağı Gösterenler		Bilgi Kaynağı Göstermeyenler		Toplam		McNemar testi değeri	p değeri
		n	%	n	%	n	%	n	%		
Bilgi Edinmeyenler		61	7,2	80	9,5	211	25	352	41,7	172,651	<0,001*
Bilgi Kaynağı Gösterenler		32	6	35	4,1	36	4,3	81	9,6		
Bilgi Kaynağı Göstermeyenler		41	2,6	111	13,1	238	28,2	412	48,8		
Toplam		134	15,9	226	26,7	485	57,4	845	100		

Bilgilendirme Sonrası										
Kitap	Bilgi Edinmeyenler		Bilgi Kaynağı Gösterenler		Bilgi Kaynağı Göstermeyenler		Toplam		McNemar testi değeri	p değeri
	n	%	n	%	n	%	n	%		
Bilgi Edinmeyenler	61	7,2	34	4	257	30,4	352	41,7	139,936	<0,001*
Bilgi Kaynağı Gösterenler	32	6	23	2,7	64	7,6	103	12,2		
Bilgi Kaynağı Göstermeyenler	41	2,6	39	4,6	294	34,8	390	46,2		
Toplam	134	15,9	96	11,4	615	72,8	845	100		
Sağlık	Bilgi Edinmeyenler		Bilgi Kaynağı Gösterenler		Bilgi Kaynağı Göstermeyenler		Toplam		McNemar testi değeri	p değeri
	n	%	n	%	n	%	n	%		
Bilgi Edinmeyenler	61	7,2	165	19,5	126	14,9	352	41,7	224,830	<0,001*
Bilgi Kaynağı Gösterenler	32	6	52	6,2	36	4,3	107	12,7		
Bilgi Kaynağı Göstermeyenler	41	2,6	162	19,2	17	20,1	386	45,7		
Toplam	134	15,9	379	44,9	332	39,3	845	100		
Diğer (Okullarda veriliyor, seminerler, gazete)										
					Bilgilendirme Öncesi			Bilgilendirme Sonrası		
					n	%	n	%		
					35	3,4	38	4,5		

n: Birey Sayısı, %: Yüzdelerlik Dağılımı, p: anlamlılık derecesi, *: İstatistiksel Anlamlılık

Tablo 3. Öğrencilerin bilgilendirme öncesinde ve sonrasında organ bağışı ve nakline yönelik bilgi sorularına verdikleri yanıtlar

Bilgilendirme Sonrası										
Her yaşta organ bağışı yapılabilir										
	Yanıt Yok		Yanlış Yanıt		Doğru Yanıt		Toplam		McNemar testi değeri	p değeri
	n	%	n	%	n	%	n	%		
Yanıt Yok	12	1,4	63	7,5	90	10,7	165	19,5	86,370	0,000
Yanlış Yanıt	12	1,4	92	10,9	148	17,5	252	29,8		
Doğru Yanıt	16	1,9	151	17,9	261	30,9	408	50,7		
Toplam	40	4,7	306	36,2	499	59,1	845	100		
Organ nakilleri konusundaki en büyük engel organ bağışının yetersiz oluşudur										
	Yanıt Yok		Yanlış Yanıt		Doğru Yanıt		Toplam		McNemar testi değeri	p değeri
	n	%	n	%	n	%	n	%		
Yanıt Yok	8	0,9	8	0,9	95	11,2	111	13,1	17,632	<0,01*
Yanlış Yanıt	4	0,5	9	1,1	63	7,5	76	9,0		
Doğru Yanıt	47	5,6	60	7,1	551	83,7	658	77,9		
Toplam	59	7	77	9,1	709	86,9	845	100		
Organ bağışı için kişinin sözel olarak organlarını bağışladığını belirtmesi gerekir										
	Yanıt Yok		Yanlış Yanıt		Doğru Yanıt		Toplam		McNemar testi değeri	p değeri
	n	%	n	%	n	%	n	%		
Yanıt Yok	7	0,8	66	7,8	55	6,5	128	15,1	33,895	<0,001*
Yanlış Yanıt	24	2,8	240	28,4	158	18,7	422	49,9		
Doğru Yanıt	22	2,6	165	19,5	108	12,8	295	34,9		
Toplam	53	6,3	471	55,7	321	38	845	100		

Bilgilendirme Sonrası										
İsteyen herkes para karşılığında organlarını satabilir										
	Yanıt Yok		Yanlış Yanıt		Doğru Yanıt		Toplam		McNemar testi değeri	p değeri
	n	%	n	%	n	%	n	%		
Yanıt Yok	11	1,3	27	3,2	94	11,1	132	15,6	19,570	<0,001*
Yanlış Yanıt	17	2	18	2,1	112	13,3	147	17,4		
Doğru Yanıt	48	5,7	90	10,7	428	50,7	566	67		
Toplam	76	9	135	16	634	75	845	100		
Herkes herkesten istediği organı alabilir										
	Yanıt Yok		Yanlış Yanıt		Doğru Yanıt		Toplam		McNemar testi değeri	p değeri
	n	%	n	%	n	%	n	%		
Yanıt Yok	4	0,5	10	1,2	56	6,6	70	8,3	5,524	>0,05
Yanlış Yanıt	3	0,4	5	0,6	54	6,4	62	7,3		
Doğru Yanıt	52	6,2	68	8	593	70,2	713	84,4		
Toplam	59	7	83	9,8	703	83,2	845	100		
Organ bağışçısı olmak için imzalı bağış kartının taşınması gerekir										
	Yanıt Yok		Yanlış Yanıt		Doğru Yanıt		Toplam		McNemar testi değeri	p değeri
	n	%	n	%	n	%	n	%		
Yanıt Yok	9	1,1	12	1,4	190	22,5	211	25	143,068	<0,001*
Yanlış Yanıt	3	0,4	3	0,4	42	5	48	5,7		
Doğru Yanıt	20	2,4	40	4,7	526	62,2	586	69,3		
Toplam	32	3,8	55	6,5	758	89,7	845	100		
Organ bağışında bulunmak isteyen kişinin iki şahit huzurunda organ bağış kartını imzalaması gerekir										
	Yanıt Yok		Yanlış Yanıt		Doğru Yanıt		Toplam		McNemar testi değeri	p değeri
	n	%	n	%	n	%	n	%		
Yanıt Yok	25	3	28	3,3	264	31,2	317	37,5	206,883	<0,001*
Yanlış Yanıt	3	0,4	4	0,5	68	8	75	8,9		
Doğru Yanıt	35	4,1	34	4	384	45,4	453	53,6		
Toplam	63	7,5	66	7,8	716	84,7	845	100		
Organ bağışçısı olabilmek için ailenin izninin alınması gerekir										
	Yanıt Yok		Yanlış Yanıt		Doğru Yanıt		Toplam		McNemar testi değeri	p değeri
	n	%	n	%	n	%	n	%		
Yanıt Yok	7	0,8	23	2,7	150	7,8	180	21,3	82,544	<0,001*
Yanlış Yanıt	5	0,6	21	2,5	101	12	127	15		
Doğru Yanıt	37	4,4	79	9,3	422	49,9	538	63,7		
Toplam	49	5,8	123	14,6	673	79,6	845	100		
Hastanede yatan birinden organ alınabilmesi için beyin ölümünün gerçekleşmiş olması gerekir										
	Yanıt Yok		Yanlış Yanıt		Doğru Yanıt		Toplam		McNemar testi değeri	p değeri
	n	%	n	%	n	%	n	%		
Yanıt Yok	5	0,6	11	1,3	129	15,3	145	17,2	98,468	<0,001*
Yanlış Yanıt	7	0,8	7	0,8	104	12,3	118	14		
Doğru Yanıt	19	2,2	54	6,4	509	60,2	582	68,9		
Toplam	31	3,7	72	8,5	742	87,8	845	100		

Bilgilendirme Sonrası											
Bilgilendirme Öncesi	Beyin ölümü gerçekleşen biri tekrar sağlığına kavuşabilir										
		Yanıt Yok		Yanlış Yanıt		Doğru Yanıt		Toplam		McNemar testi değeri	p değeri
		n	%	n	%	n	%	n	%	44,792	<0,001*
	Yanıt Yok	8	0,9	18	2,1	112	13,3	138	16,3		
	Yanlış Yanıt	4	0,5	19	2,2	73	8,6	96	11,4		
	Doğru Yanıt	39	4,6	64	7,6	508	60,1	611	72,3		
	Toplam	51	6	101	12	693	82	845	100		
	Kalp atımı yapay yollarla sürdürülse bile, beyin fonksiyonu durmuşsa beyin ölümü gerçekleşir										
		Yanıt Yok		Yanlış Yanıt		Doğru Yanıt		Toplam		McNemar testi değeri	p değeri
		n	%	n	%	n	%	n	%	192,187	<0,001*
Yanıt Yok	13	1,5	5	0,6	155	18,3	173	20,5			
Yanlış Yanıt	16	1,9	11	1,3	165	19,5	192	22,7			
Doğru Yanıt	33	3,9	23	2,7	424	50,2	480	56,8			
Toplam	62	7,3	39	4,6	744	88	845	100			
Bitkisel hayata girmiş insanların organları bağışlanabilir											
	Yanıt Yok		Yanlış Yanıt		Doğru Yanıt		Toplam		McNemar testi değeri	p değeri	
	n	%	n	%	n	%	n	%	97,433	<0,001*	
Yanıt Yok	20	2,4	63	7,5	115	13,6	198	23,4			
Yanlış Yanıt	25	3	117	13,8	208	24,6	350	41,4			
Doğru Yanıt	26	3,1	118	14	153	18,1	297	35,1			
Toplam	71	8,4	298	35,3	476	56,3	845	100			
Organ nakli sadece akrabalar arasında yapılabilir											
	Yanıt Yok		Yanlış Yanıt		Doğru Yanıt		Toplam		McNemar testi değeri	p değeri	
	n	%	n	%	n	%	n	%	106,430	<0,001*	
Yanıt Yok	4	0,5	22	2,6	62	7,3	88	10,4			
Yanlış Yanıt	2	0,2	23	2,7	43	5,1	68	8			
Doğru Yanıt	40	4,7	181	21,4	468	55,4	689	81,5			
Toplam	46	5,4	226	26,7	573	67,8	845	100			
Organ naklinden sonra bazı ilaçların ömür boyu kullanılması gerekir											
	Yanıt Yok		Yanlış Yanıt		Doğru Yanıt		Toplam		McNemar testi değeri	p değeri	
	n	%	n	%	n	%	n	%	338,605	<0,001*	
Yanıt Yok	73	8,6	78	9,2	303	35,9	454	53,7			
Yanlış Yanıt	29	3,4	22	2,6	133	15,7	184	21,8			
Doğru Yanıt	23	2,7	24	2,8	160	18,9	207	24,5			
Toplam	125	14,8	124	14,7	596	70,5	845	100			
Organ nakli yapılan kişinin yaşam kalitesi düşer											
	Yanıt Yok		Yanlış Yanıt		Doğru Yanıt		Toplam		McNemar testi değeri	p değeri	
	n	%	n	%	n	%	n	%	96,285	<0,001*	
Yanıt Yok	47	5,6	69	8,2	174	20,6	290	34,3			
Yanlış Yanıt	26	3,1	46	5,4	85	10,1	157	18,6			
Doğru Yanıt	52	6,2	134	15,9	212	25,1	398	47,1			
Toplam	125	14,8	249	29,5	471	55,7	845	100			

Bilgilendirme Sonrası										
Nakil sonrasında kişinin tekrar kontrollere gitmesine gerek yoktur										
	Yanıt Yok		Yanlış Yanıt		Doğru Yanıt		Toplam		McNemar testi değeri	p değeri
	n	%	n	%	n	%	n	%		
Yanıt Yok	11	1,3	22	2,6	112	13,3	145	17,2	27,162	<0,001*
Yanlış Yanıt	7	0,8	14	1,7	63	7,5	84	9,9		
Doğru Yanıt	58	6,9	81	9,6	477	56,4	616	72,9		
Toplam	76	9	117	13,8	652	77,2	845	100		
Organ nakli oldukça masraflı bir işlemdir										
	Yanıt Yok		Yanlış Yanıt		Doğru Yanıt		Toplam		McNemar testi değeri	p değeri
	n	%	n	%	n	%	n	%		
Yanıt Yok	63	7,5	167	19,8	108	12,8	338	40	113,829	<0,001*
Yanlış Yanıt	40	4,7	147	17,4	92	10,9	279	33		
Doğru Yanıt	38	4,5	114	13,5	76	9	228	27		
Toplam	141	16,7	428	50,7	276	32,7	845	100		
Organ bağışçıları bağışlamak istedikleri organları seçebilirler										
	Yanıt Yok		Yanlış Yanıt		Doğru Yanıt		Toplam		McNemar testi değeri	p değeri
	n	%	n	%	n	%	n	%		
Yanıt Yok	21	2,5	31	3,7	130	15,4	182	21,5	30,126	<0,001*
Yanlış Yanıt	18	2,1	33	3,9	97	11,5	148	17,5		
Doğru Yanıt	59	7	98	11,6	358	42,4	515	60,9		
Toplam	98	11,6	162	19,2	585	69,2	845	100		
Organa ihtiyacı olan insanlar arasında zengin veya ünlü kişiler varsa onlar diğer hastalardan daha önce organ ve doku alır										
	Yanıt Yok		Yanlış Yanıt		Doğru Yanıt		Toplam		McNemar testi değeri	p değeri
	n	%	n	%	n	%	n	%		
Yanıt Yok	19	2,2	22	2,6	106	12,5	147	17,4	25,002	<0,001*
Yanlış Yanıt	9	1,1	18	2,1	102	12,1	129	15,3		
Doğru Yanıt	56	6,6	75	8,9	438	51,8	569	67,3		
Toplam	84	9,9	115	13,6	646	76,4	845	100		
Müslümanlık dini organ bağışını yasaklamıştır										
	Yanıt Yok		Yanlış Yanıt		Doğru Yanıt		Toplam		McNemar testi değeri	p değeri
	n	%	n	%	n	%	n	%		
Yanıt Yok	34	4	19	2,2	211	25	264	31,2	81,509	<0,001*
Yanlış Yanıt	10	1,2	7	0,8	60	7,1	77	9,1		
Doğru Yanıt	64	7,6	56	6,6	384	45,4	504	59,6		
Toplam	108	12,8	82	9,7	655	77,5	845	100		

p: anlamlılık derecesi, *: İstatistiksel Anlamlılık

"Ailem ben öldükten sonra organlarımı bağışlamama karşı çıkacaktır" tutumundan öğrencilerin bilgilendirme öncesi ve sonrası aldıkları puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildi ($p>0,05$). "Bir yakınım öldüğünde organlarını bağışlayabilirim" tutumundan öğrencilerin bilgilendirme öncesi ve sonrası aldıkları puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıydı ($p<0,001$) (Tablo 4).

Öğrencilerin bilgilendirme öncesinde ve sonrasında organ bağışı ve nakline yönelik bilgi ve tutum sorularından aldıkları puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptandı ($p<0,001$) (Tablo 5).

Öğrencilerin bilgilendirme öncesi ve sonrası bilgi ile tutum düzeylerini gösteren grafikler Şekil 1 ve 2'de sunulmuştur.

Tartışma

Organ bağışı yetersizliği tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yaşanan büyük bir sorundur. Toplumun bu konudaki yetersiz bilgisi ve buna bağlı olumsuz tutumları organ bağışının önündeki en büyük engellerdir. Organ bağışı ile ilgili olumlu tutum oluşturmak, önyargıları ya da

Tablo 4. Öğrencilerin bilgilendirme öncesinde ve sonrasında organ bağıışı ve nakline yönelik tutum sorularına verdikleri yanıtlar

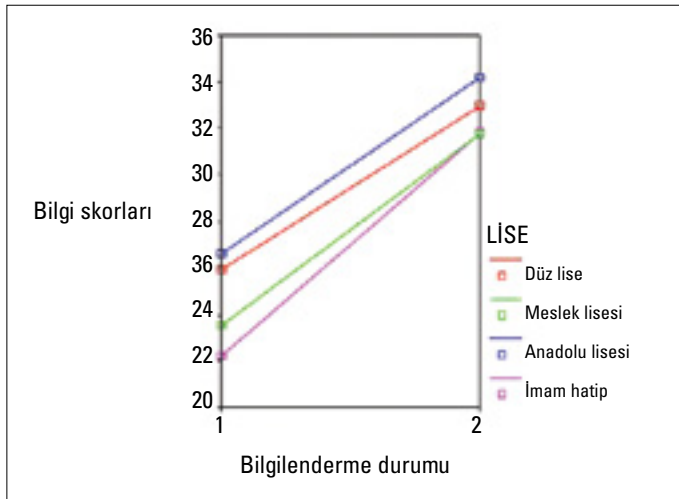
Tutum Soruları	Bilgilendirme Öncesi Ort.±SS	Bilgilendirme Sonrası Ort.±SS	Wilcoxon testi değeri	p değeri
Organ bağıışı yaşamsal önem taşımaktadır	4,43±0,923	4,68±0,713	-6,998	<0,001*
Organ bağıışı yapmayı düşündüğüm kişinin kim olduğu önemlidir.	2,96±1,344	3,08±1,436	-2,031	<0,05*
Ailem eğer organ bağıışı konusunda beni desteklerse organlarımı bağıışlayabilirim.	3,28±1,250	3,95±1,114	-12,088	<0,001*
Toplum tarafından kabul görmüş kişilerin organ bağıışıyla ilgili olumlu tutumları kararımı hızlandırır.	3,16±1,195	3,69±1,227	-9,725	<0,001*
Ailem ben öldükten sonra organlarımı bağıışlamama karşı çıkacaktır.	2,89±1,173	3,04±1,218	-2,990	<0,05*
Bir yakınım öldüğünde organlarımı bağıışlayabilirim.	3,13±1,162	3,88±1,138	-13,325	<0,001*
Ailemden birine organ gerekli olduğunda organlarımı verebilirim.	4,14±1,013	4,33±0,935	-4,658	<0,001*
Organlarımı bağıışlayabilirim çünkü bir gün ben de o insanlar gibi organ bekleyebilirim.	3,94±1,101	4,27±0,957	-8,055	<0,001*
Dini inançlarım organlarımı bağıışlamamı engeller.	3,50±1,207	3,76±1,312	-5,242	<0,001*
Bağıışlamayı düşündüğüm organlarımın ölümünden sonra suistimal edilmesinden korkuyorum.	2,72±1,234	3,02±1,347	-4,712	<0,001*

Ort.: Ortalama, SS: Standart Sapma, p: Anlamlılık derecesi, *: İstatistiksel Anlamlılık

Tablo 5. Öğrencilerin bilgilendirme öncesi ve sonrasında organ bağıışı ve nakline yönelik bilgi ve tutum sorularından aldıkları puan ortalamalarının karşılaştırılması

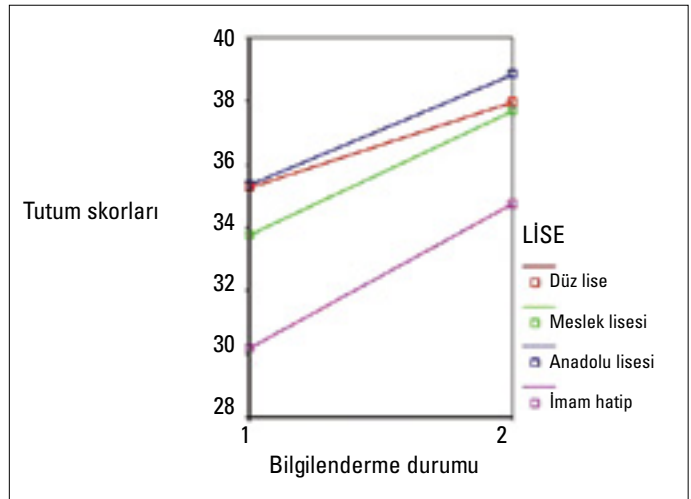
	Bilgilendirme Öncesi X±SS	Bilgilendirme Sonrası X±SS	t değeri	p değeri
Bilgi Soruları Puan Ortalaması	24,71±8,277	32,61±6,479	-23,866	<0,001*
Tutum Soruları Puan Ortalaması	34,14±5,391	37,71±5,794	-21,240	<0,001*

Ort.: Ortalama, SS: Standart Sapma, t: Student t-testi değeri, p: Anlamlılık Derecesi, *: İstatistiksel Anlamlılık

Şekil 1. Bilgilendirme öncesi ve sonrasında öğrencilerin bilgi düzeyindeki artışı okul türlerine göre gösteren grafik

olumsuz tutumları değiştirmekten daha kolay ve etkilidir. Bu sebeple toplum eğitiminde uzun vadede sonuç alabilmek için önyargılar ve olumsuz tutumlar gelişmeden hedef geleceğin hastaları ya da donörleri olacak gençler olmalıdır. Gençlere organ bağıışı ve nakli ile ilgili bilinçlendirme okullarda bilgilendirme yapılarak sağlanabilir.

Zeytinburnu ilçesi, iş bulmak ya da yerleşmek amacıyla yurdun daha fazla Karadeniz, İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinden gelenlerin dışında yabancı ülkelerden; Batı Trakya, Balkanlar, Orta Asya gibi coğraf-

Şekil 2. Bilgilendirme öncesi ve sonrasında öğrencilerin tutum düzeyindeki artışı okul türlerine göre gösteren grafik

yalardan katılanlarla birlikte karmaşık bir nüfusa sahiptir. İstanbul'un diğer ilçelerine göre okuma-yazma bilmeyen oranının yüksek, fakülte mezunu olan birey sayısının düşük, işsizlik oranının yüksek ve 15 yaş altı çocuk sayısının fazla olduğu bu ilçede sosyoekonomik durum ve eğitim seviyesi düşüklüğü görülmektedir (7). Yaşar ve ark.'larının (8) yaptığı çalışmada eğitim seviyesi yüksek anne ve babaların çocuklarının organ bağıışına daha olumlu baktığı görülmüştür. Bilgi ve tutum düzeylerinde olumlu değişikliğe sebep olan ve sosyokültürel düzeylerde organ bağıışı ve nakli

ile ilgili bilgi ve tutum farklılığını azaltan bilgilendirmenin bu noktada başta gençler olmak üzere tüm toplumda süreklilik göstermesi gerekmektedir.

Bu çalışmada ve benzer çalışmalarda görüldüğü üzere bilgilendirme öncesinde öğrencilerin bilgi edindikleri kaynakların başında televizyon ve radyo yayınları (%38,8) gelmektedir (9-11). Televizyon ve radyo yayınlarında organ bağıışı ve nakli ile ilgili olumsuz haberler insanların tutumlarının da olumsuz yönde etkilenmesine sebep olabilir ve bu noktada yayın organlarına önemli görevler düşmektedir. Yayın organlarının organ bağıışını destekleyici programlar, filmler ve dizilerle toplumu bilgilendirmesiyle bağıış oranı önemli ölçüde artacaktır. Bilgilendirme sonrasında ise öğrencilerin bilgi edindikleri kaynaklar arasında en fazla sağlık personelinin göstermeleri yapılan bilgilendirmenin öğrenciler tarafından dikkate alındığını gösteren bir ölçüttür. Gençlerin organ bağıışı ile ilgili birçok bilgiyi okul dışı kaynaklardan elde ettiği ve bu sebeple donanımlı sağlık personellerinin okullarda bilgilendirici programlara ağırlık vermesi gerektiği ortadadır.

Organ nakli toplumda başlar ve sonuçları toplumu ilgilendirir. Organ naklinin en büyük engeli olan yeterli organ bulunmama sorununun çözümü ancak toplumun bu konuya yeterli destek ve önemi vermesi ile çözülebilir. Bu ancak toplum eğitimi ile sağlanabilir (4). Birçok çalışma organ bağıışı ve naklinde istenilen hedefe ulaşmanın tek yolunun yeterli ve doğru bilgilendirmeden geçtiğini belirtmiştir (8, 12-17). Organ bağıışı ile ilgili toplum eğitimi çalışmalarında birçok hedeften belki de en önemli olanı gençlerdir. Bu hedefin önemini belirleyen iki sebep bulunmaktadır. Birincisi gençlerde organ bağıışı ve nakline karşı olumlu bir tutum oluşturmak ya da olumsuz tutumu değiştirmek yetişkin insanlardan daha kolaydır. İkincisi gençler nüfusun büyük bir bölümünü oluşturmalarının yanı sıra nakil için uygun organları sağlayan ölümcül yaralanmalara yüksek oranda uğramaktadırlar (18). Bu sebeple toplumsal farkındalığın artırılmasındaki en iyi yol gençlerin bu konuda bilgilendirilmeleridir. Özdağ, İngiltere ve İspanya'nın organ bağıışı konusunda önde gelen ülkelerin başında geldiği ve bu ülkelerde organ bağıışına ilişkin eğitimin ilkokuldan başladığını belirtmiştir (3). Bizim çalışmamız ve yapılan birçok çalışma eğitim programlarının öğrencilerin organ bağıışı ve nakli hakkındaki bilgi düzeyini arttırdığını ve olumlu tutumlar geliştirdiğini göstermektedir (5, 6, 18-22). Yine bu çalışmada bilgilendirme öncesinde organ bağıışı ve naklini onaylayanların oranı %64,7 iken bilgilendirme sonrasında bu oran %80,9'a yükselmiştir. Bu durum bilginin tutum üzerindeki etkisini açıkça göstermektedir.

Sonuç

Yarının organ bekleyen hastaları ya da donörleri olacak gençlerin organ nakli ve bağıışı hakkındaki bilgi kaynakları yetersizdir. Bir kişinin organ bağıışı ve nakli hakkında bilgi sahibi olması, çevresindekileri bilgilendirmesi, olumlu bir tutum geliştirmesi ve organ bağıışında bulunması demektir. Okullarda bu konu ile bilgilendirmelerde okul hemşireleri aktif rol almalıdır. Bilgi aktarımını sağlamak adına bilgilendirmelerde bu konunun aile içerisinde görüşülmesi gerektiği vurgulanmalıdır. Görsel ve yazılı medyada konu etkin bir şekilde işlenmelidir. Organ bağıış bilincini yaratarak nakil için gerekli olan organ ihtiyacının karşılanması ancak yaratıcı ve hedefe odaklanan, toplumun kültür, değer ve inançlarını dikkate alan, konuya ilgi duymalarını sağlayıcı ve farkındalıklarını arttırıcı yeni bilgilendirme programları ile sağlanabilir.

Çıkar Çatışması

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Kaynaklar

1. Genç R. Türkiye'de ve dünyada organ transplantasyonu cerrahisi: transplantasyon lojistiğinin yönetimi. *Ulusal Cerrahi Dergisi* 2009;25:40-4.
2. Tokalak İ, Erdal R. Birinci basamakta organ bağıışına yaklaşım: aile hekiminin rolü. *Diyaliz, Transplantasyon ve Yanık* 2004;15:109-15.
3. Özdağ N. Organ nakli ve bağıışına toplumun bakışı. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 2001;5:46-55.
4. Keçecioğlu NB. Organ bağıış sayısını arttırmak için uzun vadeli yatırım: toplum eğitimi. *Diyaliz, Transplantasyon ve Yanık* 2003;14:163-6.
5. Tokalak İ, Kut A, Moray G, et al. Knowledge and attitudes of high school students related to organ donation and transplantation: a cross-sectional survey in Turkey. *Saudi Journal of Kidney Diseases and Transplantation* 2006;17:491-6.
6. Conesa C, Zambudio AR, Ramirez P, et al. Socio-personal profile of teenagers opposed to organ donation. *Nephrol Dial Transplant* 2004;19:1269-75. [\[CrossRef\]](#)
7. Murat S, Ersöz HY. Zeytinburnunun sosyo-ekonomik ve siyasal yapı. *Acar Matbaacılık. Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları* 2005.
8. Yaşar M, Oğur R, Uçar M, ve ark. Bir sağlık meslek yüksekokul son sınıf öğrencilerinin organ bağıışı konusundaki tutumları ve tutumlarına etki eden faktörler. *Genel Tıp Dergisi* 2008;18:33-7.
9. Piccoli GB, Soragna G, Putaggio S, et al. Efficacy of an educational program on dialysis, renal transplantation, and organ donation on the opinions of high school students: a randomized controlled trial. *Transplant Proc* 2004;36:431-2. [\[CrossRef\]](#)
10. Gül A, Gençtürk N, Yürügen B. Sürücü kursuna başvuran adayların organ bağıışı konusundaki düşünceleri. *Nefroloji Hemşireleri Derneği Dergisi* 2004;1:51-5.
11. Sanner MA. A Swedish survey of young people's views on organ donation and transplantation. *Transplant International: official journal of European Society for Organ Transplantation* 2002;15:641-8. [\[CrossRef\]](#)
12. Koçak A, Aktaş EÖ, Şenol E, ve ark. Ege Üniversitesi tıp fakültesi öğrencilerinin organ nakli ve bağıışı hakkındaki bilgi düzeyi. *Ege Tıp Dergisi* 2010;49:153-60.
13. Vicdan AK, Peker S, Üçer B. Determination of the attitudes of Akşehir health high school students concerning organ donation. *TAF Preventive Medicine Bulletin* 2011;10:175-80. [\[CrossRef\]](#)
14. Özer FG, Karamanoğlu AY, Beydağ KD, et al. Effect of education on a group of university school for health sciences students' opinions and knowledge level about organ transplantation and donation. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni* 2008;7:39-46.
15. Jafri T, Telis V. Attitudes of high school students regarding organ donation. *Transplantation Proceedings* 2001;33:968-69. [\[CrossRef\]](#)
16. Pierini L, Valdez P, Pennone P, et al. Teenager donation: investigation of 848 high school students. *Transplant Proc* 2009;41:3457-9. [\[CrossRef\]](#)
17. Soragna G, Carrano R, Putaggio S, et al. Opinions on renal transplantation and organ donation in high school students in two large northern Torino and southern (Napoli) Italian cities. *Transplant Proc* 2004;36:428-30. [\[CrossRef\]](#)
18. Vinokur AD, Merion RM, Couper MP, et al. Educational web-based intervention for high school students to increase knowledge and promote positive attitudes toward organ donation. *Health Educ Behav* 2006;33:773-86. [\[CrossRef\]](#)
19. Weaver M, Spigner C, Pineda M, et al. Impact of school-based teaching on students' opinions of organ donation and transplantation. *Transplant Proc* 1999;31:1086-7. [\[CrossRef\]](#)
20. Wig N, Aggarwal P, Kailash S, et al. Awareness of brain death and organ transplantation among high school children. *Indian J Pediatr* 1999;66:189-92. [\[CrossRef\]](#)
21. Reubsat A, Brug J, Nijkamp MD, et al. The impact of an organ donation registration information program for high school students in the Netherlands. *Soc Sci Med* 2005;60:1479-86. [\[CrossRef\]](#)
22. Milaniak I, Przybylowski P, Wierzbicki K, et al. Organ transplant education: the way to form altruistic behaviors among secondary school students toward organ donation. *Transplant Proc* 2010;42:130-3. [\[CrossRef\]](#)